

De executiepalen aan de Godshuizenlaan (nu Martelaarslaan)

Er werden 52 te Gent burgers geëxecuteerd

Krijgsauditeurs en veroordelingen van het Krijgsgerecht

Krijgsauditeur Heinrich Dickmann

Krijgsauditeur Dickmann was gedurende de hele oorlog voorzitter van het krijgsgerecht (afdeling III) van de etappeninspectie van het vierde leger. Hij was in deze hoedanigheid de rechtskundige adviseur van de etappenopzichters, die binnen het gebied van de etappeninspectie 4 de opperste gerechtsheren waren. Het wel en wee van honderdduizenden mensen hing af van hun willekeur. Hij had de natuur van een Mefistofeles, en blies de heren der inspectie bij ieder voordeel van het gerecht te velde altijd in de oren, dat ze veel te mild waren: hij heeft op deze wijze bereikt, dat de reeds zo overdreven straffen op de duur, ofschoon niet bekrachtigd door de etappeninspecteurs, tot het ongehoorde verscherpt werden.

Krijgsauditeur Dickmann, die de dood van vele Duitse soldaten op het geweten heeft, scheen wel bewust te zijn van zijn schandelijke daden. Nooit wandelde hij anders door de schone stad Gent, dan met verstoord en somber gezicht en bijna stijfhangende armen, zodanig, dat zijn uiterlijk een spiegel was van zijn boos geweten. Bij de officieren en soldaten werd hij steeds "de zotte rechter" genoemd. Wanneer men hem nauwkeuriger bekeek voelde men een rilling over het lichaam lopen; het was vreselijk te weten, dat

deze man, wiens hele verschijning een abnormale geest verraadde, zulke onbegrensde macht in handen gegeven was.

Hij had een stijve blik – de zogenaamde kwade blik – en murmelde steeds onverstaanbare klanken tussen de lippen. Wanneer hij zich gereed maakte om te spreken, begon hij de eerste zinnen nerveus te stamelen, en wanneer er kwestie was van een misdaad, al was het ook soms een klein vergrijp vanwege een soldaat, dan was het eerste woord onveranderlijk: "Aha. Aha... Ah... Tegen de muur – zet de kerel tegen de muur!" Wanneer het slechts van hem alleen afgehangen had, dan zou iedere soldaat die verkeerd of niet gegroet had, op staande voet gefusilleerd zijn, en iedere officier, die een soldaat zonder reden doodgeslagen had, zou niet alleen vrijgesproken zijn, doch hij had hem daarbij nog met het IJzeren Kruis van eerste klasse onderscheiden. Hijzelf deed zijn best om als voorbeeld van militaire deugd te kunnen gesteld worden, want voor het uitgaan stelde hij zich altijd voor de spiegel, en onderzocht met de wijsvinger of zijn kokarde stipt volgens het reglement loodrecht boven zijn neus zat.

Voor het overige was hij allesbehalve een held. Hij had bijvoorbeeld een grenzeloze angst voor de inenting tegen tyfus. Toen echter in mei 1916 de tyfus in het Posthotel binnengebracht werd, liet de krijgsauditeur Dickmann, die ziek geworden was van louter angst zich ook zo spoedig mogelijk inenten. En deze vrees werkte zodanig op hem, dat de regelmatige zesmaandelijke inenting voor de volgende

tijd hem niet meer gerust stelden. Hij liep om de vier weken vrijwillig en handenwringend naar het bureel van de etappendokter, om zich opnieuw tegen tyfus te laten inenten. Men liet hem dan ook het plezier, doch in plaats van het serum tegen tyfus, spoot men hem een weinig water onder de perkamenten huid. Een kleine Zwaab, die bij de etappendokter dienst deed, bestormde tevergeefs de joviale adjudant, opperdokter dr. Graff, om de gekke krijgsauditeur toch eens een spuit te mogen geven, teneinde hem de muren te doen oplopen van de pijn.

Maar de mensenbeul Dickmann stond ook zonder de spuit echte andere Tantaluspijnen uit, die voortkwamen uit zijn zwart geweten. Hij werd ingekwartierd in een prachtig huis op de Recollettenlei achter het Paleis van Justitie, dat toebehoorde aan de schoonzoon van de Graaf de Hemptinne. Dickmann ging nooit te bed, zonder het huis van in de kelder tot onder het dak helemaal nauwkeurig doorzocht te hebben. Hij deed dit in zijn nachthemd, in de ene hand een geladen revolver, in de andere de degen. Hij was natuurlijk begeleid door zijn ordonnans, die de "heldenmoed" van zijn meester zeer plezierig vond. Deze vluchtte ook, evenals majoor Wunder en zoveel andere etappenhelden in officiersuniform, beloond met het IJzeren Kruis van eerste klasse, recht naar de kelder bij het eerste vliegersignaal, en daar bleef hij ook urenlang bevend en sidderend ineengehurkt zitten, zodat de lachspieren van zijn ordonnans er fel door in beweging gezet werden.

Wanneer nu krijgsauditeur Dickmann bij het doorsnuffelen was een kwartier hier of daar ergens een muisje hoorde knabbelen of een houtworm hoorde knagen, geloofde hij, dat zijn laatste uurtje geslagen had, en sabel en revolver konden zijn door bleke vrees verlamde leden geen moed meer inscherpen.

Het was om dezelfde reden, dat hij in zijn kwartier geen Gentse kuisvrouw duldde. Hij liet het schone, zeer rijk ingerichte huis zodanig vervallen, dat het op de duur op een echte Augiasstal ging lijken. In de kamers waar krijgsauditeur Dickmann woonde heerste er zulke vreselijke stank, dat iedere gast onmiddellijk bij het binnenkomen dacht aan een apenkooi en er spoedig tussenuit trok; nadien verwonderde het de bezoekers, dat de gekke krijgsauditeur nog niet opgevreten was door de luizen.

Dickmann was niet gezocht in de kring van zijn collega's. De krijgsauditeur dr. Lent en de beruchte bestuurder van de Gentse strafafdeling, eerste luitenant dr. jur. Erich Prosch, hadden het aan de tafel dikwijls over de verregaande onbekwaamheid van Dickmann, die door de ordonnansen van het Posthotel "de veelvraat" genoemd werd. Wanneer de voornoemden echter met hem moesten samenkomen, verdween opeens alle kritiek, en ze kregen eerbied voor hun collega, omdat ze in hem – gezien zijn machtspositie – hun heer en meester zagen.

Het betere gedeelte der etappenofficieren, die als rechters bij de zitting van het krijgsgerecht aangesteld waren, wisten over Dickmann niets goeds te vertellen omdat hij zich steeds de rol van censor toeëigende en zoals gezegd, alle gevelde oordelen altijd belachelijk flauw vond.

Gedurende het bewind van de etappeninspecteur Wolfgang von Unger, had Dickmann geen invloed; anders was het echter met Emil von Schickfus und Neudorff, die geheel onder de toverban van de waanzinnige krijgsauditeur stond...

Men heeft hem opgezocht op de dag der revolutie te Antwerpen. Maar hij had zich in zijn angst zo goed weggestoken, dat men hem niet kon vinden en hem het welverdiende pak slaag niet kon toedienen.

Maar nu is hij ook weer stout geworden en heeft mij te Berlijn natuurlijk aangeklaagd wegens belediging. Na overeenkomst met zijn vroegere meester en heer, de generaal von Schickfus und Neudorff.

In eerste instantie ter gelegenheid van het proces verklaarde hij voor het gerecht, dat hij te Gent nooit angstig geweest was. Hij vertelde namelijk, dat hij 's avonds, wanneer hij naar zijn kwartier ging op de Recollettenlei, slechts zo eens terzijde met een oog onder het bed gekeken had, om te zien of er niemand onder zat!

Verder zegde hij nog dat hij ter gelegenheid van het alarm voor de vliegers niet naar de kelder gevlucht was, omdat hij vrees had, doch alleen om het gas af te sluiten!

Hij had namelijk zijn ordonnans niet uit de slaap willen wekken!

Hij, die zo koudbloedig in Gent soldaten liet doodschieten, wil nu voor de rechters beweren, dat hij zo gevoelvol geweest is voor zijn ordonnans!

Maar de rechters zullen geloof hechten aan zijn woorden, daar hij immers een nationalist is en trouw blijft aan de keizer, en geen zo gevaarlijke socialist is, als ik...

Krijgsauditeur dr. Hermann Autenrieth

In Ulm aan de Donau stond ik voor de eerste maal voor hem. Daar was hij krijgsauditeur van de 27^e infanteriedivisie (tweede koninklijk Wurtembergse) en hij was bijzitter van het krijgsgerecht, dat over mij te oordelen had. De aanklager was de oude vriendelijke krijgsauditeur Stark. Hij en de rechters, een majoor, een kapitein en een luitenant, die reeds van in het begin sneuvelen in Frankrijk, waren mij heel goed gezind. Maar de beul dr. Autenrieth zette met de medewerking van de leider der procesbehandeling zulkdanige veroordeling door, dat de aanklager, die slechts de helft van de gevraagde straf gevraagd had, smartelijk ontroerd ineenzakte.

Later, toen ik met de kameraden in het bloed en het slijk voor het nog onverwoeste leper lag, stond ik voor de tweede maal tegenover krijgsauditeur dr. Autenrieth. Het was in het West-Vlaamse dorpje Rollegem-Kapelle, dat ongeveer 20 km achter het front lag en te dien tijde noch aan de tegenaanvallen noch aan het artillerievuur blootgesteld was. Voor deze maal was ik toevallig niet de beklaagde, doch hoofdgetuige tegen een soldatenbeul met name Edion van Breslau, die in vreedstijd aanvoerder was van de achtste compagnie van het Wurtembergse infanterieregiment nr. 180 te Schwabisch Gmünd. Reeds in de vroege morgen was ik uit een loopgraaf te Beselare gekropen, waar het water ons te dien tijde tot aan de gordel stond en samen met de onderofficier Gutschera, die nu reeds lang in de Vlaamse aarde ligt te rusten op het soldatenkerkhof bij de heilige Mariakapel van de Molenhoek, marcheerde ik naar de gemeente, waar het krijgsgerecht van de 54^e reservedivisie zitting hield. Daar stond ik dan weer aangezicht tegen aangezicht met dr. Autenrieth. Hij was gedurende de eerste zes maanden van de volkenmoord – het was in januari 1915 – dikker geworden en zijn gezichtskleur had de vale weerschijn van sombere gerechtkamers en van bestoven en verduft ruikende dossiers verloren. Hij had een oprecht bloeiend uitzicht en zijn bewegingen waren verjongd en levendig. De bij de Belgen opgeëiste wijn, de champagne en cognac hadden bij hem goed effect gemaakt en daarbij kwamen dan ook de zichtbare resultaten van de slemppartijen en orgieën in de staf van de divisie. Maar niettegenstaande hij reeds zijn hart geschonken had aan de

eigenaarster van een Vlaams estaminetje en zelfs graag het genot van het huwelijk te Ulm vergat, toch was dat hart niet menselijker geworden voor de "kerels" de "lomperiken en lummels", die in de modder en het bloed in West-Vlaanderen zonder rustpauze bij dag en bij nacht de aanvallen van de vijand moesten afweren. Hij was onderzoeksrechter en ik was getuige. Maar hij behandelde mij niet als zodanig, doch veel meer als beklaagde. Daar ik gedurende mijn jeugd eens als reiziger naar Marokko geweest was, maakte hij mij uit voor soldaat van het vreemdelingenlegioen en stelde, wegens het in stand houden van mijn getuigenissen ten laste van de soldatenbeul Edion, wel tien keer de gevangenis voor mij in vooruitzicht. Hij was dus een soldatenbeul sympathiek en tegen mij vooringenomen. En dat noemt men een rechter! Gelaarsd, gespoord en gepoetst, stinkend naar parfum en haarolie als een echte muskusbok stond hij daar voor mij, en bij ieder woord, dat hij mij luguber brullend toesnauwde, stak hij zijn rijzweep tegen mijn aangezicht. En daarbij moest ik, als bemodderde frontos, stijf in de houding staan, ik, die niet wist of ik de zon, die bij het aanvangen van de koude winterdag de bevroren populieren ontdooide, nog zou zien opgaan. Maar ik had mijn geweer in de rechterhand en het was geladen, en ik zweer, dat, indien de dappere en scherpziende Gutschera op dit ogenblik mijn hand niet als met een schroef vastgehouden had, ik de krijgsauditeur dr. Autenrieth toen tot slachtoffer zou gemaakt hebben van de woede van een van zijn "frontossen". Want toen had mijn eergevoel vergeten, dat ik geen mens, maar een slaaf in het

veldgrijze uniform, het "uniform van de koning!" was, een uniform, dat – ha, ha, ha, – een "kleed van eer" had moeten zijn.

Zo moest ik dan als gemene "lummel" en "kerel" de bloedige beledigingen van deze "onpartijdige" soldatenrechter over mij laten gaan, zonder mij te mogen tegenweren, zolang tot hij eigenlijk inzag, dat hij niettegenstaande zijn marteltactiek, het toch niet gedaan kon krijgen, dat ik van getuige ten laste, getuige ter ontlasting zou worden voor de soldatenbeul in kwestie.

Maar niet alleen mijn hart kookte van woede en haat voor deze rechter. Gutschera, die door ons steeds "de zwijger" genoemd werd, smiet zijn geweer, toen wij buiten de gerechtszaal gekomen waren, over de straatstenen, en vloekte wild, dat het weerklonk in het West-Vlaamse dorpje en zegde met ingehouden woede: "met zulke ...lappen achter het front, zullen wij heel zeker de oorlog verliezen. Wij, die van voor op de lijn staan zijn de apen!"

Een paar uur later stonden we weer tot aan de gordel in het water en het slijk der loopgrachten. En Gutschera zegde, toen ik nog eens sprak van het luiaards- en plantrekkersleven der officieren, krijgsauditeurs en militaire geestelijken, dat wij hadden kunnen nagaan bij het doortrekken van Rollegem-Kapelle, Ledegem en Dadizele: "Achter ons huizen de wilde beesten, lafaards en moordenaars; de mensen echter staan in de loopgraven en verrekken daar in de drek, de modder en

het bloed! Geen tien hengsten zullen mij nog achter het front krijgen, want ik smeed nog liever mijn geweer weg en liep naar de duivel!"

En hij hield zijn woord: het waren geen tien paarden die hem naar achter brachten, doch op zekere dag droegen wij onze grote brave onderofficier, die nu voor eeuwig zou zwijgen, in zijn bruine deken gewikkeld door de loopgraaf en legden hem neer voor het bleke beeld van de heilige Maria, aan het kapelletje langs de weg van de Molenhoek; dan gingen wij een graf spitten en daar legden wij de dode held wenend in de plaats, waar hij de eeuwige rust zou genieten.

Krijgsauditeur dr. Autenrieth, die tegenover de "lummel" en "kerels" een onbarmhartige rechter was en bij de staf der divisie te Dadizele en Rollegem-Kapelle op de kosten van het verdrukte Vlaamse broedervolk teerde en smeerde, terwijl twintig km verder dagelijks duizenden zonen van Duitse moeders door de granaten van de vijand in stukken gehakt werden, heeft nooit de schaduwzijde van de oorlog leren kennen. Voor hem was deze gruwelijke bloedorgie de schoonste tijd van zijn leven, waarbij hij alle genot kon slikken met volle teugen en zijn geile lusten naar believen kon botvieren.

In het "Café du Commerce" te Dadizele-Klepkoek, een der landelijke kleine estaminets, dat aan de grote straat van Menen naar Roeselare lag, had de verstokte en opgedroogde ijskoude militaire jurist, die door de Belgische wijn en

opgeëiste boter en hesp der West-Vlaamse boeren weer nieuwe levensvreugde bekomen had, een echte hergeboorte beleefd. Hij had spoedig het oog op een dochter van de waardige heer Billiet, die Clara heette, vergat zijn vrouw en kinderen in het verafgelegen Ulm en werd verliefd op het meisje. En daar hij te dien tijde als Duits krijgsauditeur aan de familie en de zaakjes van de heer Billiet geweldige schade of kolossaal voordeel kon aanbrengen vergat de schone Clara de ouderdom van deze propere heer, die om haar wil de schoonste grimassen trachtte te maken en zich poogde te verjongen met zalfjes en pommades, zodanig dat hij stonk als een bok. Hij werd dus ten slotte – zonder de zegen van de bevoegde divisiepastoor – de trouwe echtgenoot van Clara Billiet. Maar dat gebeurde buiten het weten om en zonder de goedkeuring van mevrouw Autenrieth te Ulm aan de Donau.

Toen eindelijk in de maand juni 1917 de dreigende herfstveldslag in Vlaanderen zijn donkere schaduwen vooruit wierp en men van Duitse zijde rekende met een mogelijke terugtocht, en toen dr. Autenrieth intussen in de armen van de schone Clara reeds het IJzeren Kruis van tweede klasse en andere onderscheidingen verdiend had voor zijn heldenmoed bij het onbarmhartig veroordelen der "lummels" en der "stumperds", zelfs toen vergat hij zijn schoonouders te Dadizele niet. Hij hielp hen bij het verhuizen naar de schone stad Kortrijk, daar hij intussen ook naar daar gaan wonen was en zijn aangebeden Clara niet wilde missen. Natuurlijk. De familie Billiet richtte zich toen daar met zijn ondersteuning in met een nieuw estaminet, dat gelegen was in een huis van de

Lange Steenstraat en waar de trouwe schoonzoon een dagelijkse stam- en bedgast werd. Het was slechts open voor de Duitsers, had de beruchtheid van een bordeel en werd spoedig niet anders meer genaamd dan: "Café Autenrieth". Dikwijls gebeurde het, dat de gewone veldgrijze kerels daar de schone Clara of haar zuster in een intiem en gemoedelijk tête à tête naakt op de sofa zagen zitten; daarbij placht dr. Autenrieth met zijn geoefende handen allerlei discrete manipulaties en massages uit te voeren.

Maar afgunstige officieren gunden hem dit steile "geluk in het hoekje" niet. De stafofficieren van de groep Wijtschate, die te dien tijde hun hoofdkwartier hadden te Kortrijk, ergerden zich niet weinig aan het feit, dat de Zwaabse krijgsauditeur de meeste van zijn nachten doorbracht aan de zijde van schone Clara en op de duur bij haar de haan werd, die door geen enkele andere verdrongen kon worden. En ze besloten vast zijn vreugde te vergallen, en vestigden de aandacht van het generaal-bevelhebberschap van het 19e reservekorps, dat toen met de hem toebehorende troepen de groep Wijtschate vormde, op het "Café Autenrieth". Ze handelden zo bijzonder, omdat de galante krijgsauditeur hen wegens hun eigen liefdesavonturen bij de commanderende generaal was gaan verklikken.

Zo had hij gedurende de zomer van 1917 ook een weddingschap verklikt, die gehouden werd tussen zekere luitenant Rothenberg en luitenant Külz, beiden te Kortrijk. Rothenberg, die een stoute en onwaardige kerel was en de

inwoners en eenvoudige soldaten mishandelde, had met de niet minder verlopen luitenant Külz gewed om een fles champagne, dat hij binnen de vier weken een jonge vrouw van Kortrijk zou verleiden, die de enige dochter was van een rijke ingezetene.

Door Autenrieth's verklipping, die vreesde voor zijn geliefde Clara, werd het uitvoeren van deze weddenschap verhinderd. Luitenant Külz, die door de Krijgsauditeur wegens vrouwengeschiedenissen reeds dikwijls achterbaks aangeklaagd werd, vatte een onverzoenlijke haat voor Autenrieth op en besloot zich op wrede wijze te wreken. Hij stelde zich in verbinding met ritmeester Schifferer, die bij het generaal-bevelhebberschap almachtig was, en ook overbekend stond wegens zijn barbaarse behandeling van de burgerlijke bevolking.

Schifferer liet op zekere avond, terwijl Autenrieth in verlof naar Ulm aan de Donau gegaan was en daar de nacht doorbracht in de armen van zijn wettelijke echtgenote, die stevig flanellen ondergoed droeg, de hele familie Billiet bij het vallen van de avond zonder genade op straat werpen, niettegenstaande vrouw Billiet leed aan een zware hartkwaal. Het hele estaminet, het zogenaamde "Café Autenrieth" werd voor altijd gesloten.

Autenrieth zelf werd bij zijn terugkomst van zijn verlof "wegens openbare ergernis" van Kortrijk naar Gent overgeplaatst.

Daar zag ik hem op zekere dag weer als krijgsauditeur der etappenkommandatuur.

Aangezien hij als beul bekend stond, werd hij daar steeds gebruikt als leider der processen, die volgens de wil van de etappeninspecteur, de opperste oorlogsbaas, het allerhardste oordeel moesten vellen. Voor de generaal Emil von Schickfus und Neudorff en zijn boze geest krijgsauditeur Dickmann was Autenrieth het welgekomen werktuig, dat de rechtspleging tot een hoer moest maken, al was het maar om de oversten te bevallen. Hij was evenals de Hamburgse krijgsauditeur dr. Hanfft, die besproken wordt in het eerste deel van het "Etappenleven te Gent", een echte bloedhond, die het er met ijskoude fijnheid en sluwheid doorkreeg, de soldaten, die door andere menselijk voelende krijgsauditeurs slechts tot gevangenisstraf veroordeeld werden, volgens de wens van de barbaarse etappeninspecteur-generaal Emil von Schickfus und Neudorff van Charlottenburg, volgens zogenaamd recht te doen doodschieten.

Hij werd ook belast met het onderzoek tegen de bekende onderofficier Louis Ganszert, die tegenwoordig de vruchten van zijn Gentse zaakjes in volle gerustheid geniet te Auerbach in Hessen. De hele stad Gent wist te dien tijde, dat de "koning van Gent", zoals men de onderofficier Ganszert noemde, medeschuldigen had bij de Gentse officieren. De onderzoeksrechter dr. Autenrieth wist het ook.

Maar daar deze heren geen manschappen of geen onderofficieren waren, begon hij tegen hen geen actie, doch ging rustig en vriendschappelijk mee dineren aan de rijke tafels van het casino van de kommandantuur en brak met hen het wittebrood, deelde het edele maal en slurpte de nobele wijn. Daarbij stelde hij hen nog toegangskaarten ter hand, teneinde hen in de gelegenheid te stellen, hun gevangen medeschuldigen op ieder uur van de dag onder vier ogen in voorarrest te gaan spreken, en hen zo in staat te stellen hun plan te trekken bij het onderzoek.

De dochter van de Gentse kuisvrouw Bracke uit het Zondernaamstraatje, die de kamers der kommandantuur kwam kuisen, had zijn hart opnieuw in vlam gezet en hem de vertwijfeling ter gelegenheid van Clara's ontrouw doen vergeten. Ze was nog piepjong, haar maagdelijke opwerpingen deed hij te niet, daar hij haar zonder een spier van zijn gezicht te vertrekken beloofde te trouwen en hij wisselde met haar liefdesbriefjes gedurende zijn verlof: deze briefjes moesten door zijn ordonnans aan de eindbestemming gebracht worden. Dat was een verboden vrucht, die bij de onderofficieren en manschappen, met het oog op het spionagegevaar streng gestraft werd. De ordonnans werd ter gelegenheid van een smokkelpartij van liefdesbriefjes, die hij voor zijn meester volvoerde, betrapt en hij zweefde lange tijd tussen hemel en aarde. De krijgsauditeur vreesde, dat de zaak door de veroordeling van de ordonnans aan het licht zou komen en dat hijzelf daardoor zijn plaats als krijgsauditeur zou verbeurd hebben. Maar dank

zij de werking van zijn secretaris en de eerste luitenant Prosch en ook van de collega, krijgsauditeur Hanfft werd de zaak in de doofpot gestopt. De ordonnans werd niet gestraft en krijgsauditeur Autenrieth kon met zijn geliefde Yvonne – zijn tweede oorlogsechtgenote – verder ongestoord de zoete minnehandel drijven.

Maar op zekere dag in de maand mei werd krijgsauditeur dr. Autenrieth op bevel van het Wurtembergse oorlogsministerie opeens naar het vaderland teruggeroepen. Hij weende als een kind, toen hij deze mededeling ontving en het was met betraande ogen, dat hij het Gentse slampamperleven, de zeer beweeglijke wedde en de Vlaamse meisjes voor altijd vaarwel zegde!

Wel legde hem het dankbare vaderland door het verlenen van het IJzeren Kruis van eerste klasse een deugddoende zelf op de brandende wonde, maar de Vlaamse meisjes kon hij daarom toch niet vergeten. Noch Clara Billiet van Dadizele-Klephoek, noch Yvonne Bracke van Gent, noch al de anderen! Al zijn herinneringen en de dromen van zijn slapeloze nachten gaan naar hen toe. De gedachte aan hen is het ook, die hem ertoe doen besluiten heeft, na de oorlog bij het gilde der dichters te gaan en aldaar in "het zweet zijns aanschijns" een theaterstuk te schrijven, dat heet: "Claire", een stuk uit Vlaanderen in vijf bedrijven.

Hij is zelfvoldaan over zijn werk. Maar er is in Duitsland nog geen theater dat dit toneelstuk opvoert. Misschien zal een theater uit Vlaanderen voor de opvoering zorgen?

Het stuk is voordelig te kopen!

Dr. Hermann Autenrieth is nu geen krijgsauditeur meer, maar procureur in zijn vaderstad Ulm aan de Donau. Toen hij het eerste deel van het "Etappenleven te Gent" gelezen had, toonde hij het aan zijn vrouw en zegde: "Mijn liefste, dit boek moet ge lezen! Dat is de stipte waarheid, zo hebben de andere officieren ginder geknoeid!" Hij abonneerde zich ook onmiddellijk op mijn blad "Freie Presse" en las elke week, wanneer mijn blad in Ulm aankwam, aan zijn vrouw mijn artikelen voor, die voor het tweede deel van het "Etappenleven te Gent" bestemd waren.

Toen echter het hoofdstuk over hem zelf verscheen, stak hij het blad weg en zegde tot zijn vrouw, dat het blad door de politie in beslag genomen was. Maar mevrouw dr. Autenrieth, die haar andere helft kende, geloofde hem niet. Ze ging onmiddellijk naar de dichtst bij gelegen aubette en kocht daar de "Freie Presse". Toen zij deze gelezen had, wist ze, waarom haar man haar belogen had. Hij kreeg van haar een hele reeks abele dingen te horen met betrekking tot zijn liefdesavonturen met de schone Clara en de kleine Yvonne.

Hij, die gedurende de oorlog zoveel Duitse soldaten ter dood veroordeeld had, was zo laf, dat hij voor zijn vrouw, die thuis de broek draagt, beefde en weende. Hij hield staan, dat alles,

wat ik over hem geschreven had, uit de duim gezogen was en dat hij het onder ede zou bevestigen. Hij klaagde mij samen met generaal von Schickfus en krijgsauditeur Dickman wegens belediging aan.

Maar voor het gerecht te Berlijn moest hij reeds bij de eerste zitting toegeven, dat ik de waarheid verteld had over zijn liefdesavonturen. Hij had namelijk reeds bij de toenmalige divisiepastoor Roos van Reutlingen in Wurtemberg gebiecht, dat hij zijn bed in Vlaanderen gedeeld had met de schone Clara, en de pastoor had daarin geen zonde gezien en hem dus maar vergeven, zeggende: "Wat God samengebracht heeft, dat mag door geen mens gescheiden worden!"

Autenrieth verklaarde verder voor het gerechtshof dat de kleine Yvonne geen maagd meer was, toen hij haar voor de eerste maal onder zich had. Ze was reeds lang met een Belg verloofd geweest, die gedurende de oorlog als vrijwillige werkman naar Duitsland gaan werken was.

Na deze verklaring van Autenrieth schoten alle rechters in een grote lach. Ze besloten het proces te verdagen en de schone Clara en de kleine Yvonne als getuigen naar Berlijn te roepen.

De nieuwe behandeling heeft plaats in oktober en zal drie dagen duren.

Of mevrouw dr. Autenrieth ermee akkoord gaat, dat haar man met haar beide Belgische concurrenten in de Berlijnse rechtszaal een vrolijke terugkomst viert?

Dat geloof ik niet!

De soldatenmoord te Heule

De oorlogswaanzin, die gedurende het begin van de veldtocht overall Belgische sluipschutters of vrijbuiters zag, was zelfs niet in staat gedurende de vier jaar lange bezetting van Vlaanderen één enkele misdaad van vrijbuiters tegenover soldaten vast te stellen. Er zijn wel enkele moorden op Duitse soldaten gepleegd, maar deze hadden als daders niet de Belgische patriotten, maar in de meeste gevallen smokkelaars, die door de veldgrijzen betrapt werden en zich uit vrees voor straf en uit hebzucht lieten verleiden tot doodslag. Ook de moord op de landstormman Fuss van het landstorminfanteriebataljon Neurenberg te Geraardsbergen tijdens de lente van het jaar 1915, en waarvan de daders niet aan het licht kwamen, was geen misdaad vanwege een vrijbouter, doch waarschijnlijk van een Belgische smokkelaar, die zich verrast zag en zijn zware straf ontglipte door de moord op de ongelukkige en nietsvermoedende Duitse landstormman.

Een moord, waarvan de vrouwelijke jaloezie de oorzaak was, werd gepleegd in het West-Vlaamse dorpje Heule, dat te dien tijde behoorde tot de etappenkommandantuur Kortrijk. Enige landlieden, die in de vroege morgen naar hun werk

gingen, vonden daar in een vijver in het midden van een weide, het lijk van een Duitse soldaat. Onmiddellijk berichtten zij hun akelige vondst aan het krijgsgerecht van de etappenkommandantuur Kortrijk, die zonder wachten een onderzoek instelde. Het lijk vertoonde benevens enige schedelkneuzingen, die naar alle schijn voortkwamen van slagen met een hamer of een bijl, nog tal van steekwonden in de hals, zodanig, dat men op het eerste zicht kon vaststellen, dat hier een moord in het spel was. De dode, een grote schone man, werd zonder moeite herkend, als zijnde de korporaal Werner van het bataljon Marburg van de landstorminfanterie, die in werkelijke dienst geweest was bij het eerste garde-infanterieregiment te voet; hij was vooraan in de veertig, gehuwd en landbouwer in de nabijheid van Marburg aan de Lahn. Hij verbleef te Kortrijk en commandeerde de wacht van de Kortrijkse Kommandantuur. Bij deze gelegenheid had hij spoedig kennisgemaakt met een Belgische, die in het dorpje Heule in een afgelegen huisje estaminet hield. Daar zijn verloofde echter dikwijls scènes maakte, en er nog vele andere Vlaamse vrouwen en meisjes de soldaat niet ongenegen waren, begon hij haar links te laten liggen ten einde haar na een zekere tijd voorgoed vaarwel te zeggen. De dag voor de moord zocht ze echter haar lieveling tot in de wacht nog eens op en bracht hem veel levensmiddelen zoals wit brood, boter, eieren en spek mee. Bij die gelegenheid verzocht ze hem ook, haar 's avonds te komen bezoeken. En hij beloofde het te doen.

Rond middernacht ging hij samen met een vriend op weg naar het etaminet van zijn verloofde. Het was ongeveer driekwart uur gaan. Toen hij dichtbij het herbergje was, verzocht Werner zijn vriend, niet verder mee te komen doch daar te blijven wachten, daar hij met zijn gewezen verloofde alleen wilde spreken. Hij zou slechts enige woorden met haar wisselen en dan onmiddellijk met hem terug naar hun kwartier gaan. Daar hij echter na een kwartier nog niet terug was, veronderstelde de kameraad, dat Werner, zoals het trouwens dikwijls het geval was, de nacht zou doorbrengen bij zijn verloofde en daarom ging de vriend alleen terug naar Kortrijk.

Intussen werd er echter in het eenzame huisje een duivelse moord beraamd.

De goedgelovige Werner werd bij zijn aankomst in huis op de vriendelijkste manier ontvangen en uitgenodigd zich tegoed te doen aan een uitgelezen eetmaal, waarbij de flessen goede oude wijn niet gespaard waren. Werner at met goede appetijt. Hij vermoedde niet, dat het zijn laatste avondmaal was en schertste en liefkoosde met zijn verloofde,. De oude hartelijke verstandhouding scheen weer herboren te zijn tussen beiden en alles was in de beste orde.

Werner werd dan uitgenodigd eens met haar in de stal te komen, daar ze hem daar "iets bijzonders" te tonen had. In gebukte houding ging hij achter haar door de lage deur binnen in de stal.

Nauwelijks was hij binnen of hij kreeg van bovenaf enige vreselijke bijlslagen op het hoofd, zodanig dat hij onmiddellijk neerzeeg en zijn bewustzijn verloor.

De persoon, die de sluipmoord uitvoerde, was de knecht van de vrouw, wiens liefde nu opeens in wilde haat veranderd was. Ze had hem met beloften aangezet de moord te begaan en terwijl Werner met de beste eetlust aan het avondmalen was, had de knecht zich op de loer gelegd met de bijl in de hand, vlak over een gat, dat hij in het stro getrokken had.

De reusachtige bijlslagen waren echter nog niet sterk genoeg geweest, om de schedel van Werner stuk te slaan. De ongelukkige leefde en klaagde nog, doch het moordenaarspaar had niet het minste medelijden. De vrouw, die vroeger zo liefvallig en toeschietelijk geweest was voor Werner had alle menselijk gevoel verloren. De razende jaloezie had haar tot een bloeddorstige duivelin gemaakt: ze was een echte furie geworden.

De knecht knoopte een zak over het hoofd van het bewusteloze slachtoffer om de bloedsporen te vermijden. Dan trok hij de ongelukkige, wil- en weerloze landstormman uit de bloedplas en sleepte hem met behulp van zijn demonische meesteres naar de vijver, waarvan we reeds spraken, en die ongeveer 150 meter van het huis der misdaad was. Daar trok het monster de bajonet van de landstormman uit de schede en bracht hem nog enige diepe wonden toe in de hals zodanig dat de dood intrad. Dan wierp het

moordenaarspaar het lijk van de ongelukkige met vereende krachten in het vuile en stinkende water van de vijver. Het veertienjarige dienstmeisje van de razende vrouw had heel dit afgrijselijk drama bijgewoond. Ze had met de stallantaarn moeten lichten bij de laatste wandeling van Werner en had ook geholpen bij de moord en het verbergen van het lijk.

De gruwelijke daad werd rap gewroken, daar Werner's lijk reeds de volgende morgen gevonden werd. De veldgendarmen en militaire politieagenten ontdekten onmiddellijk de voetsporen van het moordenaarspaar en hun jeugdige helpster. Ze voerden over de weke en nog bedauwde weide naar het huis, waar die verschrikkelijke moord met voorbedachten rade uitgevoerd werd.

Het was niet moeilijk de daders te doen bekennen. Het veldkrijgsgerecht, dat over de moord moest handelen, veroordeelde de herbergierster en de knecht wegens moord tot de doodstraf en het dienstmeisje kreeg voor de hulp tien jaar tuchthuisstraf.

De moordenaress heeft zelf haar straf uitgevoerd. Enige minuten later, nadat men haar vanuit de rechtszaal terug naar haar cel gebracht had, hing ze zich op met het snoer van haar corset.

De knecht werd op de koer van de cavaleriekazerne doodgeschoten en wel door een afdeling van het landstorm-infanteriebataljon Marburg, waartoe de vermoorde behoorde. De tien soldaten hebben zich vrijwillig aangemeld

om hun kameraad te mogen wreken. Ze stelden zich op vijf stappen van de veroordeelde, en allen mikten, als bij afspraak, recht naar zijn keel. Toen dan opeens het bevel "Leg aan... Vuur!" weerklonk, vloog het hoofd van de moordenaar, daar de wervelkolom doorschoten was, letterlijk in een boog van zijn romp.

Bloed en hersenen hingen aan de paal, waar de veroordeelde met verbonden ogen en samengevouwen handen gestaan had, en zonder geluid zonk het onthoofde lichaam in het zand...

De moord was door een nieuwe moord gewroken!

Landstormman Johan von Pein

Een voorbeeld van de onheilvolle werking van krijgsauditeur Dickmann in zijn hoedanigheid van rechtskundig raadgever der etappeninspectie en van generaal Emil von Schickfus ligt in de geschiedenis van de landstormman Johan von Pein.

Von Pein was een 43-jarige gehuwde muzikant uit de nabijheid van Bremen, en hij verbleef te Gent als ordonnans in een casino voor officieren. Zoals vele van zijn kameraden onderhield hij betrekkingen met een Gentse, en ongelukkiglijk bleven deze betrekkingen niet zonder gevolgen.

Toen zijn meisje, een arm kind, er van bewust was, wat er ging gebeuren, begon ze bij haar verloofde, von Pein, aan te

dringen op geld, daar ze van nu af wilde sparen om de kosten van haar bevalling te dekken. Von Pein was echter een arme duivel, wie het aan sluwheid ontbrak om smokkelzaken of iets dergelijks te ondernemen, en hij bezat dus niets anders dan zijn soldij, die te dien tijde 53 pfennig per dag bedroeg. Met de beste wil kon de ongelukkige het meisje, niettegenstaande haar vertwijfelde klachten, geen geld geven.

De bittere klachten en verwijtsels die von Pein standvastig in de oren klonken, maakten, dat de man, die geestelijk niet hoog stond, steeds meer en meer in gedachten verwarde. Daarbij kwam nog zijn angst: het was te vrezen, dat zijn betrekkingen bij zijn oversten zouden gekend worden en dat kon hem zijn schoon postje in de etappe kosten.

Toen hem dus zijn verloofde, die een typisch onbeschaafd Vlaams proletariërsmeisje was, op zekere dag voorstelde zich door diefstal in het bezit te stellen van een grote geldsom, was zijn zwakke wil, door de gedurige klachten en verwijtsels zodanig gebroken, dat hij aan haar inblazingen niet meer kon weerstaan.

Ze toonde hem het huis van de drukker Hemelsoet, aan de hoek van het Sint-Baafsplein en de Lange Kruisstraat rechtover de Vlaamse Schouwburg, waar ze vroeger dienstmeisje geweest was. Behalve de boekenwinkel, die zich op het gelijkvloers bevond, woonde daarboven nog een oude dame alleen met een dienstmeisje. De verloofde van von Pein beschreef hem stipt alle kleinigheden, de ligging van het huis

en in het bijzonder de plaats, waar de oude dame haar geldkoffertjes bewaarde.

Tweemaal trachtte von Pein, die niet alleen een weerloze stumperd maar ook een alcoholieker was, tevergeefs binnen te dringen. De derde maal had hij meer geluk. Het dienstmeisje, een achttienjarig Vlaams blond kopje, opende op zijn aanbellen de deur, en hij verlangde in een kunstmatig gehouden toon de dame des huizes te spreken. Glimlachend leidde het jonge meisje hem naar de bejaarde vrouw, waar hij verklaarde dat de dame verdacht was van spionage, en men hem opgedragen had, het huis te doorzoeken, om te zien of er geen Duitse deserteurs in verdoken zaten. De oude dame stelde alles te zijner beschikking en liet hem vrij zoeken: daarbij gaf ze opdracht aan het dienstmeisje alle mogelijke plaatsen en plaatsjes van het huis, kasten en laden te openen.

Zonder de minste vrees en geheel argeloos kwam het jonge blonde meisje haar plicht na. Toen het meisje von Pein alle kamers van het huis getoond had, en hij daarmee nog niet tevreden was, leidde ze hem naar de zolder. Daar trok von Pein een zware hamer uit de zak en gaf het arme kleine blondje bliksemsnel enige vreselijke slagen op het hoofd, zodanig dat de schedel ineens verbrijzeld was. Zonder het minste geluid zonk het dodelijk getroffen meisje neer en een brede stroom bloed drenkte het droge stof van de zolder...

Von Pein liet zijn arm slachtoffer in het bloed liggen, en ijlde haastig naar de kamer, waar zich in een kast een geldkoffertje

bevond. Hij maakte het los en verliet zo rap mogelijk en ongemerkt het toneel van zijn gruwelijke misdaad.

De totale buit bedroeg slechts 500 frank, dus op dat ogenblik 400 mark. Hij gaf daarvan de helft nog dezelfde avond aan zijn verloofde en de rest hield hij voor zichzelf om zich daarmee te kunnen bezatten.

Het arme dienstmeisje stierf enige dagen nadien aan haar wonden, zonder nog het bewustzijn teruggekregen te hebben, en het scheen of de misdaad van 1917 nooit zou gewroken worden. Alle opzoeken naar de moordenaar bleven gedurende een half jaar lang zonder gevolg. De toonaangevende Duitse militaire besturen veronderstelden gedurende lange tijd dat de misdaad door een Belg bedreven werd, die zich op een of andere wijze voor het uitvoeren van de moord een Duits uniform aangeschaft had, om aldus onbekend te blijven en de verdenking te doen wegen op een Duitse deserteur. Toen het vastgesteld was, dat de dader de plaats van de misdaad zeer goed kende en nadat men alle omstandigheden goed onderzocht had, begon men eindelijk aan te nemen, dat een lid van het etappenpersoneel ook wel de dader kon geweest zijn. Toen kwam men op het spoor van de landstormman Johan von Pein, die met zijn zwaar beladen geweten als een boze geest nog meer dan een half jaar rondom de plaats van zijn misdaad slenterde.

De officieren en krijgsauditeurs, die over de misdaad van de landstormman von Pein te oordelen hadden, spraken, gezien

zijn klaarblijkelijke abnormaliteit, niet de doodstraf uit, doch veroordeelden hem tot levenslange dwangarbeid. Dit oordeel werd op aandringen van krijgsauditeur Dickmann bij generaal von Schickfus niet door deze laatste bevestigd, daar Dickmann het weer veel te flauw vond.

Het volgende en anders samengestelde krijgsgerecht, dat over het geval von Pein te oordelen had, velde hetzelfde oordeel en wilde von Pein niet met de dood straffen, omdat er in dit geval moest geoordeeld worden niet door de beul, maar door de psychiater. Von Schickfus begon na te denken, doch zijn Mefistofels Dickmann liep bij hem en blies hem in de oren: "Zijne excellentie zal geen oordeel bevestigen, dat niet de doodstraf eist" en de veroordeling werd weer niet bevestigd!

Door de indiscretie van de eerste luitenant Prosch werd dan verteld, dat von Schickfus zozeer onder de invloed stond van Dickmann, dat hij verklaard had in geen geval de straf van von Pein te bekrachtigen, hij wilde de doodstraf zien uitspreken. En het derde krijgsgerecht, dat over von Pein uitspraak moest doen, en dat voor de gelegenheid uitsluitend uit beulen samengesteld was, deed de generaal en zijn krijgsauditeur het genoegen de arme duivel en moordenaar ter dood te veroordelen.

Toen deze de avond voor het voltrekken van de veroordeling door de militaire geestelijken voorbereid werd op de dood,

zegde hij alleen zeer stompzinnig altijd hetzelfde: "Ja, ja, de zaak is zo eenvoudig niet!"

In de vroege van de volgende dag, de 14^e februari 1918 werd hij naar de dood gevoerd, hij die zo bang was van sterven. Toen hij dan op de plaats stond, waar gewoonlijk slechts Belgische vaderlanders in het zand vielen, scheen hij voor het eerst het vreselijke van de misdaad te beseffen, want zijn laatste woorden waren: "Arme vrouw! Arm kind!"

Eerstgenoemde was van dezelfde ouderdom als zijn onschuldige slachtoffer en ze was ook een blonde.

Hoe Niederlander doodgeschoten werd

De onrechtvaardige vermoording van de landstormman Johan von Pein, ontnam het leven aan een mens, die ten slotte aan de mensheid geen dienst meer had kunnen bewijzen. Het verhaal van deze droevige geschiedenis had dan ook niet tot doel, over dit geval nog te treuren. Maar wat zonder twijfel aan de schandpaal moet gespijkerd worden, is het ongehoorde, eigenmachtige oordelen van de generaal Emil von Schickfus und Neudorff, ter gelegenheid van de rechtspraak over de gevallen, die verschenen voor de krijgsrechtbank. Deze oordelen werden door "wilden" gevelde.

Een nog drastischer voorbeeld voor de ongehoorde praktijken van sommige commanderende generaals is de moord op de jonge onderofficier Niederlander van de 34^e

infanteriecommissie van Saareinsmingen in het kanton Saargemünd.

Deze gebeurtenis is een van die ontelbare tragedies, die zich voor de banken van het Duitse veldkrijgsgerecht afgespeeld hebben en waarover de publieke opinie, zelfs niet de naaste bloedverwanten van de ongelukkige slachtoffers de juiste toedracht vernomen hebben.

De jonge Nederlander was de enige zoon van een bedaagde vaderlandsliefde molenaar en had de vaderlandsliefde van zijn vader geërfd. In de maand augustus 1914 had hij vrijwillig dienst genomen onder de zwart-wit-rode vaan. Hij werd dikwijls zwaar gekwetst, doch hij vroeg altijd weer de toelating om naar het front te mogen gaan. Zo in het jaar 1917. Daar hij een dapper soldaat was, goed geoefend was en zijn nodige studies gedaan had, werd hij in de loop van de oorlogsjaren bevorderd tot onderofficier. Hij stond voor zijn benoeming tot luitenant, en dat was zijn hoogste betrachting, zijn ideaal.

Maar toen gebeurde er iets, eigenlijk iets onbeduidend, waarvan de gevolgen echter het jonge bloeiende leven zouden vernietigen.

Het regiment lag juist enige dagen in de duur gekochte ruststelling, toen hij zijn 23^e verjaardag vierde. Enige kameraden van het casino der compagnie feestten die dag met hem tot middernacht en Nederlander sliep zo lang, dat hij vergat zich aan te melden of het appel, dat de volgende

morgen gehouden werd. Dat was zijn "misdaad", die hem het leven kostte!

De aanvoerder van Nederlender's compagnie, die een piepjonge luitenant en daarbij nog een schoolkameraad was, verstond echter geen redenen. Toen Nederlender, die ter gelegenheid van zijn verjaardag niet alleen veel wijn gedronken had, maar ook nog, volgens de rekening in het casino, 17 cognacs door zijn keel gegoten had, zich niet op het appel toonde, daar hij de slaap der rechtvaardigen sliep, zond de luitenant een ordonnans naar hem, om hem onmiddellijk op het appel te doen verschijnen. Maar Nederlender was niet wakker te krijgen en verscheen eerst na de tweede sommatie in het bureel van zijn compagnie. Daar bedreigde zijn aanvoerder en vroegere schoolmakker hem met de hardste woorden, verklikking en straf. Nederlender, die zijn langverwachte benoeming tot luitenant in het water zag vallen, legde zijn vroegere schoolmakker alles uit en bad hem om verontschuldiging en hoopte dat men hem niet zou verklikken. Maar hoe meer hij smeekte, hoe harder en hoe meer onderhandelbaar werd de jonge luitenant. En toen de ongelukkige Nederlender hem ten slotte aan hun schooltijd herinnerde, werd de luitenant nog strenger en hij zegde hem, dat hij hem zonder twijfel zou doen straffen. Daarbij moest Nederlender verdwijnen uit het bureau, anders zou de luitenant hem aan de deur laten werpen.

Nederlender, die nog altijd onder invloed stond van de alcohol, maakte rechtsomkeer, maar in zijn ogen vlamde het

van haat. Hij ging recht naar zijn kwartier en stak zijn dienstrevolver op zak. Dan ging hij terug naar zijn oude schoolkameraad en overste en smeekte hem nog eens en trachtte hem in roerende bewoordingen duidelijk te maken, hoe zwaar hem een straf zou vallen, daar hij, zoals de "heer luitenant" het wel wist, ook officier wilde worden. Maar de jonge mensenbeul in officiersuniform luisterde zelfs niet naar hem, doch dreigde hem onmiddellijk te zullen doen aanhouden.

Toen verloor Nederlander geheel zijn kalmte, die reeds gaandeweg verdwenen was, ten gevolge van de roes. Een zeer gemakkelijk te begrijpen toorn flakkerde in hem op, hij trok de revolver, legde aan, en vuurde in zijn grenzeloze woede twee schoten op de luitenant af, die hem in hetzelfde ogenblik doodden.

Dan ging de beklagenswaardige Nederlander, die zich rap herstelde en zich van zijn misdaad bewust was, vluchten, en hij hield zich meer dan zes weken verborgen in de nabijheid van Gent. Eindelijk was hij dit leven beu en ging zich vrijwillig gevangen geven bij zijn eigen compagnie, die een proces wegens doodslag inspande.

Het veldkrijgsgerecht beschuldigde hem van doodslag in een ogenblik van opwindings, en hij werd veroordeeld tot levenslange dwangarbeid. De commanderende generaal bevestigde echter de veroordeling niet, want hij vond het oordeel te mild! Het volgende veldkrijgsgerecht kwam echter

– juist zoals bij het gevan von Pein – tot hetzelfde oordeel. Maar de generaal bevestigde het weer niet, doch eiste de doodstraf!

Toen wist het volgende en derde veldkrijgsgerecht dat over de ongelukkige Nederlander "recht" moest spreken, wat het moest doen, en de arme onderofficier werd ter dood veroordeeld. De bloeddorstige generaal was tevreden en hij schreef: "bevestigd" onder het doodsoordeel.

Het was een koude en vochtige dag, 3 februari 1918 te Gent. In de bloei van zijn leven werd de jonge levenslustige onderofficier Nederlander, wiens gemoed steeds vol zon geweest was, uit de gevangenis van de Nieuwe Wandeling gehaald en in het dievenwagentje naar de Gentse schietbaan aan de Godshuizenlaan gebracht. Hij was gekleed in zijn regimentsuniform en de onderofficier van de gevangenis, een onderwijzer, alsook de etappenpastoor Schönborn begeleidden hem op zijn laatste wandeling.

Tot het laatste ogenblik had de ongelukkige gehoopt, dat het smeekschrift van zijn oude vader aan de keizer succes zou gehad hebben. Het was echter tevergeefs. De laffe moordenaar van de Belgische graaf d'Udekem d'Acoz, de Duitse garderitmeester vrijheer von Gagern werd niet ter dood veroordeeld, maar Wilhelm de deserteur, luisterde niet naar het smeken van een jonge en onbesproken onderofficier, die reeds sedert drie jaar zijn leven aan het front op het spel had gezet en geen andere misdaad op het

geweten had, dan een echte mensenbeul in een ogenblik van opwinding te hebben gedood.

Niederlender moest in het belang van de Pruisische tucht ter dood gebracht worden, want hij was weliswaar een jonge Duitser, maar toch een geboren Lotharinger.

Een compagnie van het landstorminfanterie reservebataljon II Gent was op de schietbaan, zoals naar gewoonte, in een langs een zijde geopend vierkant opgesteld en in het midden stonden tien schutters, onder het bevel van een luitenant.

Kapitein Richter, die in het burgerlijk leven advocaat is te Berlijn, was op dat ogenblik de plaatsvervangende krijgsauditeur bij de etappencommandantuur Gent. Hij moest de ongelukkige Niederlender kennis geven van het doodsoordeel en hem mededelen, dat de commanderende generaal het bevestigd had, en dat de keizer van zijn macht tot verstrekking van genade geen gebruik had gemaakt.

Toen Niederlender zijn laatste hoop zag verdwijnen, zakte hij voor een ogenblik smartelijk ontroerd ineen. Maar onmiddellijk daarna stond hij weer voor zijn beulen als de dappere frontsoldaat, die de dood vele malen heldhaftig en zonder verpinken in de ogen gezien had. Hij draaide zich in een cirkel rond, groette de soldaten vriendelijk en riep met luide en vaste stem: "Vaarwel, kameraden!"

Dan werd volgens gewoonte zijn persoonlijkheid vastgesteld en de trouwe open ogen met een zwarte doek verbonden.

En dan, toen men hem naar de paal gevoerd had, wendde Nederlander zich nog eens tot de schutters en riep nog eens met vaste en luide stem: "Mik goed!"

Nauwelijks hoorde men nog het bevel van de luitenant: "Leg aan... Vuur!"

Een salvo – van op vijf stappen afstand – kraakte los, en Nederlander zonk langzaam voorwaarts in het zand, dat door zijn jong en warm bloed rood geverfd werd. Hij was slecht getroffen, want acht schutters hadden uit medelijden in de lucht geschoten.

Eerst na zes en een halve minuut kon de hulpdokter de dood van de onderofficier Nederlander vaststellen...